

STAPHYLAEA COLCHICA STEV. VAR.
LAXIFLORA N. VAR.

DOOR

L. H. BAAS BECKING

CONSERVATRICE AAN HET HERBARIUM EN ARBORETUM DER
LANDBOUWHOOGESCHOOL TE WAGENINGEN

Op het *Arboretum der L. H. S. te Wageningen* staan twee struiken, die als *Staphylaea colchica* ontvangen zijn, doch waarvan de eene opvallende verschillen vertoont met het gewone type en in de *Mededeelingen der R. H. L. T. en B. S.* ¹⁾ als *S. colchica* STEV. *forma racemosa* vermeld is, in het *Herbarium dendrologicum* van Prof. Dr. J. VALCKENIER SURINGAR als *S. colch. STEV. var. laxiflora* en in de *Gids van het Arboretum der L. H. S.* ²⁾ als *S. colchica* var. *laxiflora* n. var. (= *S. colchica* sed *inflorescentia paniculata laxa*).

Evenals de soort *S. colchica* STEV. heeft deze vorm of variëteit 3—5-tallige bladen, die aan de bloeischeuten 3-tallig zijn, doch ook aan de loofscheuten overwegend 3-tallig voorkomen. De bloeiwijze is een gerekte, ijle pluim, de vertakkingen aan de hoofdas staan wijd uiteen met weinige bloemen, een trosvormigen indruk gevende, terwijl bij de gewone *colchica* de pluim dichtbloemig en meer gedrongen is. De bloei begint vroeger dan van de soort; het aantal stijlen is gewoonlijk twee, met zittend vruchtbeginsel en de lengte $\pm$ gelijk aan die der meeldraden. De meeldraden zijn van onderen behaard, de kroonbladen aan den top breed over elkaar grijpend, de kelkbladen klokvormig, een scherpen hoek met de als eene buis aaneengesloten kroonbladen makende.

De stand der kelkbladen, de beharing der meeldraden, de vorm der bloeiwijze, de vroege bloei, de langere vruchten, die wel als *S. colchia* naar buiten gebogen stijlpunten hebben, doch platter blijven en de lichtgroene bladkleur vormen met het meestal 3-tallig voorkomen der bladen, het voornaamste onder-

¹⁾ „Het Arboretum der Rijks Hoogere Land-, Tuin- en Boschbouwschool te Wageningen” door Dr. J. VALCKENIER SURINGAR in *Med. d. R. H. L. T. en B. S.*, pag. 71, deel III, 1910.

²⁾ 2e druk 1920, pag. 3, aanv. lijst.

scheid met de soort (zie plaat VI en VII). Bij deze toch staan de kelkbladen horizontaal af, tot teruggeslagen, de meeldraden zijn kaal, de bloeiwijze is eene breede pluim en de bladen zijn donkergroen en steeds 5-tallig gevind met aan de bloei-twijgen zoowel 3- als 5-tallige. Dit althans is het meest voorkomende type van *S. colch.* STEV. Afwijkingen worden bij gekweekte en wilde vormen veelvuldig aangetroffen en hieraan is waarschijnlijk te wijten, dat de beschrijvingen van *S. colch.* zoo weinig in overeenstemming zijn met elkaar.

Van verschillende door mij uit tuinen ontvangen *S. colch.*-takken vertoende ééne plant (met overigens alle andere kenmerken van het type) de klokvormige stand der kelkbladen; eene tweede had bovendien vrijwel alle bladen 3-tallig, doch de meeldraden van beide¹⁾ waren onbehaard.

Alvorens te besluiten, dat wij eene nieuwe variëteit voor ons hebben, is het noodig de oorspronkelijke beschrijving van STEVEN²⁾ te leeren kennen en te vergelijken met wat er in de literatuur verder over vermeld wordt.

STEVEN's beschrijving³⁾ is niet volledig en zooals later zal blijken ten deele onjuist. Zoo noemt hij alleen 3-tallige bladen en spreekt van tros, 't geen hij ook voor zijne *S. pinnata* gedaan heeft, waar alle mogelijkheid uitgesloten is, dat hij een tros gezien kan hebben. Blijkbaar schikt hij de pluim onder den tros, wat vroeger veel voorkwam.

BOISSIER⁴⁾, die ook van „*racemis*” spreekt, voegt hieraan toe „*compositis ovatis corymbosis*”.

KOCH⁵⁾ beschrijft eene *Staphylaea colchica* (vgl. hem kortte LINNAEUS den naam van *Styphylodendron* af als *Staphylaea*, niet *Staphylea*), die aan de bloemscheuten 3-tallige, overigens 5—7-tallige bladen heeft, grootere bloemen dan de *pinnata*, met tot over het midden behaarde meeldraden en minder behaarde

¹⁾ 1 afkomstig uit den tuin van den Heer FENTENER VAN VLISINGEN te Helmond; 2 uit een' tuin te Aardenhout.

²⁾ STEVEN in Bull. de la Soc. imp. d. nat. d. Mosc. 1848, dl. 2, p. 276; id. in Ann. Sc. nat. 3ième série, vol. XII, p. 375, 1849.

³⁾ *S. colchica* m. foliis ternatis, foliolis ovatis serratis ima basi subtus puberulis, floribus racemosis, stigmatibus subulato. filiformibus, capsulis lobis apice divergentibus. — In *Imeretia* ad torrentum *Zchenisquati* olim legit *Schlegelmilch*, nuper semina attulerunt hortulam *Nikitenses*. In *Abchasia* circa *Sokumkale* invenit Prof. NORDMANN. — Differt a praecedente (= *S. pinnata*) praeter in definitione indicata, floribus majoribus longuis pedicellatis, stylis post florescentiam longe exsertis, capsulis majoribus apice late apertis. Semen plus quam dimidio minus vix granum piperis excedit, quod in *S. pinnata* pisum aequat, sed hoc forte a soli indole dependet.

⁴⁾ Edm. Boissier. Fl. or., deel I, pag. 954, 1867.

⁵⁾ Dr. KARL KOCH. Dendrologie I, pag. 517, 1869.

bladonderkanten dan *S. pinnata* (zelfs ± geheel kale). STEVEN'S beschrijving noemt hij onjuist.

Als REGEL¹⁾ eene nauwkeurige beschrijving geeft van eene als potplant gekweekte *S. colch.* uit den *Petersburgschen botanischen tuin*, dan hooren we hem STEVEN verbeteren wat de bladen betreft „*foliis pinnato —3—5 phyllis*”, maar nog altijd van tros spreken en de meeldraden vermelden als onbehaard „*filiformia glabra*”. Vrij scherp zegt hij: „C. KOCH scheint die *S. colch.* gar nicht zu kennen . . . , stellt ganz falsche Charaktere, wie z.B. . . . Staubfäden mit langen Haaren besetzt, — so dass wir vermuthen, derselbe habe eine ganz andere Pflanze beim Entwurf seiner Beschreibung vor sich gehabt.”

Voor 't eerst zien wij eene afbeelding van *S. colchica*. STEV. een tak met armoedige bloeiwijzen, waarvan de meeste bloemen klokvormig afstaande kelkbladen hebben, ééne echter een uitgespreiden kelk vertoont; de bladen zijn 3-tallig, doch is hier alleen een bebladerde bloeischeut weergegeven.

De op REGEL volgende beschrijving, eveneens geïllustreerd, staat in de *Gartenzeitung*²⁾ van 1884. De plant wordt hier synoniem genoemd met *Hooibrenckia formosa hort.*, de bladen zijn gevind „mit 5 oder in der Nähe der Blüten mit 3 lang zugespitzten, eilanzettlichen, fein gesägten, kahlen Blättchen; . . . Staubblätter an der Basis mit einigen Haaren,” enz. De afbeelding is naar eene fotografische opname gemaakt. Wij zien zoowel 3- als 5-tallige bladen, rijkbloemige gedrongen pluimen en bloemen, die in volle ontwikkeling uitgespreide kelkbladen hebben.

De kolchische pimpermoot blijkt nu veelvuldig in kweekerijen en tuinen voor te komen.

ANDRÉ³⁾ bespreekt in een artikel over de gekweekte *Staphylea's S. colchica* STEV. met enkele variëteiten en als nieuw een vermoedelijke bastaard van *colchica* × *pinnata* „*S. Coulombieri*”. *S. colchica* STEV. beschrijft hij als een heester met 5-tallige bladen, bloemen in samengestelde trossen, de kelkbladen uitgespreid, terwijl de kroonbladen eene buis vormen, met gele helmknoppen, die niet uit de kroon te voorschijn treden. Zijne opgaven zijn intusschen niet volledig genoeg om tot klaarheid te komen over de verschillen met de planten van REGEL en KOCH. Van nog minder botanisch belang zijn de mededeelingen uit de *Gardener's Chronicle* uit datzelfde jaar⁴⁾, waarbij echter

¹⁾ Dr. ED. REGEL. *Gartenflora*, pag. 225, 1875 (met afb.).

²⁾ *Gartenzeitung* (herausgegeben von Dr. L. WITTMACK Berlin), pag. 340—41, 3e Jahrg., 1884.

³⁾ ED. ANDRÉ in *Revue hort.* pag. 462; 1887.

⁴⁾ *Gard. Chron.* vol. II, pag. 713, fig. 137; 1887, met pl. en idem pag. 161, 1891 m. dezelfde afb.

eene origineele teekening gevoegd is van eene *S. colchica* bloei-twijg met 3-tallige bladen; de bloeiwijze is eene rijkbloemige, gedrongene pluim en de bloemen hebben duidelijk uitgespreide kelkbladen.

In 1888 verschijnt ZABEL's „*Beiträge zur Kenntniss der Gattung Staphylaea*”¹⁾ met afbeeldingen van *S. colchica hort.* (ob auch *Steven*)? = *Hooibrenckia formosa hort.* en *S. elegans Zabel* = *S. colchica hort. Flottbeck non Stev.*, de twee vormen, waarin ZABEL *S. colchica* splitst.

Tot de eerste rekent hij de planten, die aan de loofscheuten steeds 5-tallige bladen hebben en aan de bloemscheuten soms 3-tallige of monstreus 4-tallige (dus blijkbaar ook wel 5-tallige!). De meeldraden zijn van onderen tot $\frac{2}{3}$ hunner lengte behaard, de helmknoppen bereiken nauwelijks den rand der kroonbladen. Stand van kroon- of kelkbladen wordt niet genoemd. Vergelijkend met de door STEVEN zelf gegeven beschrijving en die van DR. REGEL, wijst hij o.a. op de 3-tallige bladen van STEVEN's plant en op de onbehaarde meeldraden en 3—5-tallige bladen van het Petersburgsche exemplaar.

De tweede vorm „*S. elegans ZAB.*” heeft o. a. de kelkbladen rose getint, de meeldraden kaal, de helmknoppen nauwelijks langer dan de kroonbladen, vruchten onbekend, bladen soms 7-tallig. Deze *Staphylaea* zou wat de kenmerken betreft zeer goed een bastaard van *pinnata* × *colchica* kunnen zijn. ZABEL kreeg de plant in 1871 als *S. colchica* uit de *Flottbecker kweekerij*²⁾ en vermoedt, dat de plant daar reeds als bastaard uit haar vaderland was ingevoerd.

De eenige *colchica*-soort, die ZABEL beschrijft, wijkt dus door het blad en de meeldraadbehaving van *S. colch. STEV. div. auct.* (exc. *Koch*) af. STEVEN zelf noemde geen meeldraden en geeft door zijne onvolledige beschrijving den indruk mogelijk niet voldoende op de bladen gelet te hebben. REGEL's beschrijving verschilt er echter van en ZABEL zelf vindt zijn *S. colch. hort.* identiek met de *Hooibrenckia formosa hort.* uit de *Gartenzeitung* (l. c.). Intusschen is daar de laatste als synoniem van *S. colchica STEV.* genoemd! Van de latere auteurs heeft DIPPEL³⁾ *S. elegans ZAB.* als soort (mogelijke bastaard) naast *S. colchica STEV.* geplaatst en bij laatstgenoemde de variëteit „*lasiandra*” gevoegd met behaarde meeldraden, welke variëteit hij vereenigt

¹⁾ ZABEL in *Gartenflora*, pag. 498 e. v., taf. 113, 114; 1888.

²⁾ Eertijds eene bekende kweekerij van de firma JOHN BOOTH, die eene groote collectie bezat.

³⁾ DIPPEL. *Handb. der Laubh. k.*, deel II, pag. 471, afb. 225—26 a + b; 1892.

Staphylaea colchica var. *laxiflora*, bloemtwijg met detail.

Staphylaea colchica Stev., bloemtwijg met detail.

Staphylaea colchica var. *laxiflora*, vrucht.

Staphylaea colchica Stev., vrucht.

met de *S. colch.* STEV. van KOCH. Hij vermeldt als synoniemen: „*S. colch.* C. KOCH” benevens „*S. colch. hort.*” van ZABEL. Als afbeelding van de variëteit *lasiandra* geeft DIPPÉL dan ook de *S. colch. hort.* van ZABEL met 't onderschrift „*S. colchica* C. KOCH”. Ook voor zijne *S. elegans* ZAB. neemt hij de afbeelding uit de *Gartenflora* (1888) over. Zijne *S. colchica* STEV. ten slotte wordt voorgesteld door de afbeelding die REGÉL ervan gaf, doch hier verandert hij het origineel. De linker bloemtros en het bijbehorende 3-tallige blad hebben plaats gemaakt voor een 5-tallig blad, eene wijziging, die wel verklaarbaar mag zijn, ook uit REGÉL's beschrijving, doch die DIPPÉL geen recht gaf er zonder meer „*S. colchica* STEV. n. *Gartenflora*” onder te zetten.

Voor 't eerst lezen wij de bloeiwijze beschreven als eene pluim; hij vermeldt drie stijlen, walsvormige kroonbladen, afstaande kelkbladen en ingesloten, kale meeldraden.

KOEHNE¹⁾ gaat vrijwel met DIPPÉL samen in zijne beschrijving. Onder de bastaarden noemt hij *S. elegans* ZAB. en *S. Coulombieri* E. ANDRÉ, de eerste met 3—5-tallige bladen, niet 5—7-tallige zooals ZABEL en DIPPÉL opgeven.

Niet onvermeld mag HOOKER's²⁾ beschrijving van *S. colchica* STEV. blijven, omdat wij hier voor het eerst deze struik uit Engelsche tuinen volledig omschreven vinden. HOOKER's exemplaar heeft 3—5-tallige bladen en onbehaarde meeldraden; zijne afbeelding laat de kelkbladen horizontaal afstaand tot sterk teruggeslagen zien. Hij zegt er alleen van, dat ze „pale green, revolute, linear, obtuse” zijn; de bloeiwijze noemt hij een tros, doch bedoelt een pluim naar de afbeelding te zien.

SCHNEIDER³⁾ neemt zijne beschrijving ten deele van HOOKER over; van de kelkbladen zegt hij bovendien „± teruggeslagen”. De bastaard *Coulombieri* noemt hij eene variëteit van *S. colchica* en de variëteit *lasiandra* DIPP. vinden we bij hem als var. *Kochiana* MEDWED. ex. KÖPPEN⁴⁾ terug.

Door de meeste auteurs worden dus naast *S. colchica* STEV. één of meer bastaarden⁵⁾ erkend, benevens eene variëteit (of vorm?) met behaarde meeldraden. In het blad blijven echter nog steeds verschillen waar te nemen.

1) Dr. EMIL KOEHNE. Deutsche Dendrologie, pag. 366; 1893.

2) J. D. HOOKER in Bot. Mag., t. 7383; 1894.

3) C. K. SCHNEIDER. Handb. d. Laubh. k., deel II, pag. 187 e. v.; 1912.

4) KÖPPEN. Geogr. Verbr. Holzgew. Ruszl., I, pag. 119; 1888.

5) ZABEL in Mitt. D. D. Ges., pag. 36; 1898 noemt een nieuwe bastaard „*S. elegans*” Zab. var. *Hessei* Zab. (× *Coulombieri* × *pinnata*), die rose getinte bloemen heeft, kale meeldr., stijltoppen d. vrucht naar binnen gebogen als *pinnata*. Verder van × *S. Coulombieri* de var. „*macrocarpa*” en „gr. fl.”.

KUNTZE¹⁾ verzamelde in 't wild drie variëteiten van *S. colchica* STEV., die hij als volgt beschrijft:

a heterophylla O. KUNTZE Foliola 3—5, *Kutais*; nur in Blüte;
β ternata O. KUNTZE Folia omnia ternata; *Kutais*;
γ pinnata O. KUNTZE Folia omnia foliolis 5 pinnata *Batum-Artwin*.

Ohne Früchte nicht sicher bestimmbar.

*S. pinnata*²⁾ onderscheidet sich durch 5—7-zählige, gefiederte Blätter und Kapseln die am Grunde und an den Seiten abgerundet sind und samenneigende Spitzen haben. Die anderen Unterschiede, die REGEL (*acta h. petr. III, p. 286*) z. Teil nach STEVEN angiebt, sind nicht stichhaltig; denn meine Exemplare von „*S. colchica a* und *β* haben teils die Blätter überragende Trauben, teils grössere Blüten mit ovalen Petalen und Sepalen, während *γ* durch kürzere Trauben, schmälere, kleinere Blüten mit den Stevenschen Angaben harmoniert; doch sind diese Charaktere eben variabel. Von *S. colchica β ternata* weicht die amerikanische *S. trifolia* fast nur durch unterseits überall behaarte jugendliche Blätter und *S. Emodi* durch schwachgespitste Antheren ab. Wie sich deren Früchte erhalten weisz ich nicht. Es musz aber auch für *S. colchica* noch weiter erforscht werden ob das Merkmal der Früchte constant ist oder ob es sich gerade nur an den wenigen gesammelten und in die botanischen Gärten gebrauchten Exemplare findet.”

ZABEL, die in de „Nachträge” zijner studie KUNTZE's mededeelingen aanhaalt, zegt dat hij zijne vormen niet met de drie nieuwe Kuntze-variëteiten kan vergelijken door de onvolledige beschrijving ervan en dat de gekweekte zoowel als de wild voorkomende *S. colchica* variëteiten nog niet voldoende onderscheiden zijn.

Evenmin vindt ZABEL het onmogelijk, dat *S. Emodi*³⁾ zich tot in de *Kaukasus* zou verspreid hebben. Het antherenkenmerk heeft weinig waarde en kon weleens evengoed verdwijnen in rijpen toestand als bij *Ribes Lobbi*. Tot zoover ZABEL.

HIERN⁴⁾ hecht aan het antherenkenmerk zoo weinig waarde, dat hij *S. Emodi* als vorm van *S. trifolia*⁵⁾ zou willen beschouwen.

Ter zijde gelaten in hoeverre het mogelijk is in de *S. colchica* met 3-tallige bladen al of geen zuivere *colchica* voor ons te hebben,

¹⁾ Dr. OTTO KUNTZE in *Acta Horti Petropolitani*, Bnd. X, Heft I; 1887.

²⁾ De soort *S. pinnata* L.

³⁾ Het vaderland van *S. Emodi* Wall. is het westelijke, gematigde deel der Himalaya en Afghanistan.

⁴⁾ HIERN. *Flora of British India* J. D. HOOKER, pag. 698; 1875.

⁵⁾ *S. trifolia* L. uit Canada en O. N. Amerika.

zou het reeds een stap verder zijn, als wij onze variëteit met vrijwel overwegend drietallige bladen met KUNTZ's β *ternata* konden identificeren, die ook 'grote „trossen”' vertoont en grootere bloemen. De laatste vergelijking echter is te vaag en de gehele beschrijving te onvolledig om iets met zekerheid te durven aannemen.

Van DIPPEL's var. *lasiandra* (= *colch. Koch en colch. hort. van Zabel*) verschilt onze variëteit door talligheid en kleur der bladen, de langere ijle bloeiwijze met weinige bloemen en de steeds naar buiten gebogen stijlpunten op de vrucht. Bij *lasiandra* DIPPEL staan de stijlpunten op de vrucht meestal rechtop of naar binnen gebogen, zelden buitenwaarts.

Wageningen, Juli '20. Lab. v. plantensystematiek.
